

Hanif Kureishi ve *Kara Plak*

Göç, Kimlik ve Aitlik Sorunları

Ayla OĞUZ

Ayla OĞUZ

HANİF KUREİŞİ VE KARA PLAK: GÖÇ, KİMLİK VE AİTLİK SORUNLARI

ISBN 978-605-241-212-1

DOI 10.14527/9786052412121

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Nisan 2018, Ankara

Yayın-Proje: Ayşe Açıkgöz
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Özyurt Matbaacılık
Büyük Sanayi Zübeyde Hanım Mah.
Süzdün Cad. No: 9
İskitler/Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 384 15 36

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 13385

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

AYLA OĞUZ

Ayla Oğuz doktora eğitimini 2009 yılında, yüksek lisansını ise 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İngiliz Kùltür ve Edebiyatı bilim dalında tamamladı. Ayla Oğuz'un uzmanlık alanı İngiliz romanı olup, araştırma alanları arasında kültürel çalışmalar, postkolonyal teori ve edebiyat, yapısalcılık, göstergebilim ve psikanaliz bulunmaktadır. Ayla Oğuz bu konularda ulusal ve uluslar arası düzeyde bilimsel makaleler yayınlamış ve bildiriler sunmuştur.

ÖN SÖZ

1980'lerden sonra çokkültürlülük adı altında akademik disiplinlerde ve siyasette birinci dünya ve üçüncü dünya ekseninden başlayarak etkisi her yerde görülen sömürgecilik sonrası içerik, sömürgecilik deneyimini ve buna maruz kalan kültürlerin somut gerçekliğini inceler. Böylelikle kölelik, direniş, egemenlik, ırk, anadilini konuşabilme özgürlüğü, göç, kültürel farklılıklar gibi temel konular, sömürge sonrası kuram ve edebiyatın düşünsel çerçevesini oluşturmuştur. Sömürge sonrası eleştirinin temelini farklılıklar üzerine yapılanması farklılıkların birleşmesiyle ortaya çıkan melezlik, aradakalmışlık ve çok katlılık gibi kimlikle ilgili kavramların ortaya çıkmasına neden olur. Sömürgecilik sonrası dönemin oluşturduğu bir durum olarak göçmenlik sömüren ve sömürülen ilişkisinde birincil olanın karşısına 'taklit' ya da benzer olanın konulmasıyla aslında göçmenin parçalanmış dünyasının melez olduğunu ilan eder. Homi Bhabha'nın ifadesiyle melezliğin arada kalmış alanı 'kültürel melezlik', 'üçüncü alan' ya da 'üçüncü uzam' dır. Sömürge sonrası toplumlarda değer kaybına uğrayan kültürlere ait etnik kökenli göçmen topluluklar bu aralıktan seslenirken onların Britanya doğumlu çocukları etnik kimliklerini "Britanyada olma" ve "Britanyalı olma" duygularıyla uzlaştırmaya çalışırlar. Bu ise modern dünyanın öncelikli sorunlarından biri olan kimlik sorununa yol açar. Bu sorun yapıtlarında sömürge sonrası içeriklere sıkça yer veren ve etnik kökenli Britanyalıların göçmen kimliğini sorgulayan Hanif Kureishi'nin *Kara Plak* adlı romanında zengin motiflerle ele alınarak psikolojik, sosyolojik ve kültürel bağlamlarda aktarılmıştır. Bu anlamda çalışma Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı İngiliz Kültür ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2009 yılında tamamlamış olduğum doktora tezimin kitaba dönüştürülmüş halidir.

Bu çalışmaya beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Kamil Aydın'a sonsuz teşekkürler ederim. Ayrıca doktora eğitimi aşamasında ders aldığım değerli hocalarıma enerji kaynağım sevgili aileme ve en çok da sevgili oğlum Alican Oğuz'a beni destekledikleri ve yalnız bırakmadıkları için teşekkür ederim. Bu kitabı bıraktığı anılarla içimizi ısıtan güzel insan sevgili babam Kadir Baygın'a ve sevgili annem Yüksel Baygın'a ithaf ediyorum.

Ayla OĞUZ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	1
1. BÖLÜM	
HANİF KUREİŞİ'DE KİMLİK OLUŞUMU VE SANAT - EDEBİYAT ANLAYIŞI.....	7
1.1. Kureishi'nin Sanat Yaşamı ve Esinlendiği Kaynaklar	10
1.2. Kureishi'nin Sanat Yaşamında Romanın Yeri ve Ele Alınan Öncelikli Konular	20
1.3. Kureishi'nin Asyalılık Sorununa Bakışı.....	27
2. BÖLÜM	
SÖMÜRGE SONRASI EDEBİYAT KURAMLARI VE YAZIM GELENEKLERİ	33
3. BÖLÜM	
GÖÇ.....	49
3.1. Göç'ün Britanya'daki Görünümü ve Göçmenin Yaşadığı Sorunsal Deneyim.....	58
4. BÖLÜM	
KİMLİK OLUŞUMU, KÜLTÜREL MELEZLEŞME VE ÜÇÜNCÜ ALAN.....	69
5. BÖLÜM	
KÖKTENDİNCİLİK, IRK VE ETNİSİTE.....	85
6. BÖLÜM	
KARA PLAK'TA GÖÇMENLİĞE BAĞLI KİMLİK SORUNU	93
6.1. Yerinden Edilmişlik, Taklit ve Kültürel Dönüşüm.....	99
6.2. Aradakalmışlık, Kararsızlık, Kültürel Melezlik ve Direniş	114
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	157
DİZİN	163

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl tanık olduğu sorunlar bağlamında değerlendirildiğinde özellikle etnik merkezli olanların gündem oluşturduğu görülmektedir. 1960'lardan bu yana sıklıkla kullanılan etnisite terimi, insanlığı değişmeyen biyolojik sınıflandırmalar kapsamında algılayan ırkçılık genellemelerinin ötesinde farklı bir bakışla gelenek, kültür, dil, din, sosyal kalıplar ve kökene dayanan insan çeşitliliklerini araştırırken, bir grubun paylaştığı ortak inanç, değer, norm, davranış, deneyim ve bellek birliklerine göndermede bulunur ve kişiye reddedemeyeceği ya da ötekilerin elinden alamayacağı bir kimlik edindirir.¹ Modern dünyanın üç tarihsel yörüngesiyle ilişkilendirebileceğimiz etnisite tipleri; kölelik sonrası dünya, sömürge sonrası dünya ve kapitalist Batı'da yaşanan ulus-devlet oluşumuna bağlı olarak şehir azınlıkları, yerli halkları, etno-ulusal grupları ve çoğul toplumlardaki etnik grupları kapsayacak biçimde çeşitlenmiştir.²

Sömürge sonrasında göçmenle birlikte dil ve iktidar gibi çeşitli sorunların bir yansıması olarak başka tarihlerin ve yaşantıların Batı kültürüyle birlikte İngiliz kültürüne karışmaya başlaması kozmopolit bir kültüre ve birbirinden keskin çizgilerle ayrışan ve farklı zamanların yaşam biçimlerinden kaynağını alan bir kimlikler geçidine olanak tanımıştır. Geçmişinde sömürgeleşmeye maruz kalan toplumlarda sömürge sonrası kültür siyasetleri birbiriyle rekabet halindeki çeşitli grupların talepleri üzerine kurulu olup, öncesinde değersizleştirilmiş kültürlerin kültürel açıdan yenilenmesi, sömürgeci zihniyet sorunu, dil ve eğitim gibi konuları içerir.

1 Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, Helen Tiffin, *Key Concept In Post-colonial Studies*, Routledge, London, 1998, s. 80.

2 Steve Fenton, *Etnisite*, çevr., Nihad Şad, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2001, s. 39.

İmparatorluğun sona ermesiyle birlikte başlatılan “uzlaşma” siyaseti ise daha eski sömürge toplumlarında başlatılmış bir uygulama olarak çokkültürlülüğün gösterenleri arasında yerini almıştır.³ Bu anlamda Üçüncü Dünya ülkelerinin sömürge deneyimi ve Doğu-Batı kavramlarının jeopolitik zıtlığı azınlık söylemlerini üreten sömürge sonrası bakış açıları olarak ortaya çıkar. Bu bakış açıları, kendi eleştirel tekrarlarını ise kültürel farklılık, sosyal otorite ve siyasal ayırım etrafında biçimlendirirler. Bir hayatta kalma stratejisi olarak hem uluslar üstü hem de aktarımsal olan kültür, sömürge sonrası söylemlerin etkisiyle yerinden edilmişliğin kendine özgü tarihini de kapsayacak biçimde anlam kazanırken, kültürel dönüşümün uluslar üstü boyutu olan göç veya yerinden edilmişlik gibi kavramlar kültürel aktarım sürecinin karmaşıklaşmasına yol açar.

Göç ve hareketlilik insanın varoluşunun her aşamasında uygarlığın içinde yer almıştır. Nitekim insan göçü tarihin başlangıcından beri gerek güç yoluyla gerekse köleliğe ya da sömürgeleşmeye bağlı olarak gerçekleşti. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki endüstrileşme ve küreselleşme bağlamlı göçlerin yerini, günümüzde çağdaş küreselleşme kaynaklı ve düz terimlerle tanımlanamayacak kadar karmaşık ve değişim içeren hareketlenmeler almıştır. Bilinmeyen bir dünyada daha iyi yaşam koşulları ile yaşama umudunu beraberinde getiren göç olaylarında insan, yalnızca yapısal ve kültürel olarak değil aşağılanma, ötekileştirilme, melezlenme gibi sömürü içerikli psikolojik sıkıntıları da yüklenir.⁴

Göç alan ülkelerin sosyo-kültürel yapısının değişime uğradığı bilinen bir gerçektir. Buna bağlı olarak başta Britanya olmak üzere Avrupa toplumlarının oldukça farklı bir anlamda sömürge sonrası toplumlara dönüştüğü görülür. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayarak sömürgelerdeki egemenliği zayıflayan Britanya, 1950’lerle beraber sömürgeleri olan veya olmuş toplumlardan artan sayılarda göç almaya başlar. Bu oran 1990’lara gelindiğinde Pakistanlıların da içinde bulunduğu Asyalı ve Afrikalı azınlıklardan oluşan grupları kapsayacak biçimde genişler.

Britanya bağlamında düşünüldüğünde Hanif Kureishi’nin *Kara Plak*⁵ (*The Black Album*) adlı romanında ele alınan Pakistanlıların da içinde olduğu grup ise

3 Iain Chambers, *Göç, Kültür, Kimlik*, çvr., İsmail Türkmen & Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 88.

4 Meenakshi Thapan, *Transnational Migration and the Politics of Identity*, Sage Publication, London, 2005, s. 11. Ayrıca bkz., Colin G. Pooley, Ian D. Whyte, *Migrants, Emigrants and Immigrants: A Social History of Migration*, Routledge, London, 1991, s. 9.

5 Bu çalışmada geçen yapıt adları yapıtın yayınlanmış Türkçe çevirisinin olması durumunda Türkçe adıyla verilmiştir. Aksi durumlarda ise yapıt adı yazıldığı dildeki orijinal biçimiyle verilmiştir. Ayrıca yapıt adının ilk geçtiği yerde yapıtın orijinal adı parantez içinde belirtilmiştir.

sosyal refah açısından adadaki en kötü durumda olan göçmenlerdir.⁶ Bu durum onları bitmek bilmeyen bir ötekilik ve farklılık duygusuna iterek merkez ve perifer ikileminin içinde bırakır. Göçmenin olduğu her yerde ötekiliğin ve farklılığın olması doğaldır ve bu iki özelliği yok saymak giderek daha çok olanaksızlaşmaktadır.

Ötekiliğin ve farklılığın belli bir uzama kapatılmasının olanaksızlaşması iki önemli gerçeği vurgular. Bunlar dil, anlam ve kültürün dağılmasıyla öteki olanın özgünlüğünü kaybetmesi ve edinmek için uğraş verdiği bütünlüklü kimliğin aşınmaya uğramasıdır.⁷ Bu anlamda Batı, ötekilerini değiştirirken kendi dilini, anlam bütünlüğünü ve kültürünü de değişime açar. Çünkü ötekiye dayatılan Batı kültürü yabancı dilinde, sesinde ve düşüncesinde melezleşerek kendi gerçekliğini değişime uğratar. Bu durum merkezde, kendisi olamayan ama kendisine benzer arada kalmış ve belirsizlik içinde, kimi zaman direnen kimi zaman sindirilen, kimi zaman ise bir üçüncü yol arayışına itilen taklit ve aradakalmışlığın çatlaklarından yükselen melez kimliklerin ve melezleşmiş kültürlerin varlığını doğrular. Ayrıca çağdaş kültür ve modern dünya ötekiyle yüzleştikçe kenara itilip yabancılaşanlarla eşitsiz de olsa bir iletişim içinde olduğunu fark etmek zorunda kalır.⁸

Dünyanın birbirine karışmış tarih, dil ve kimlik tanımları arasında kaygan ve sürekli olarak dönüşen anlam sistemleri “sessizlik, yersizlik, yurtsuzluk” başlığında var olan farklılıkların ve farklı değerlerin ortaya çıkışını belirtir. Nitekim modern dünyanın çağdaş kültürü göçebe görüntüsüne bürünmüş şekliyle melezliğin, arada kalmışlığın ve taklidin temsil ettiği tükenmiş bir özgünlüğün ve gelenek-köken anlayışının yansıması olarak esneklemeye yüz tutmuştur. Şimdiki zamanın haritası olarak görülen bu manzara, bir yandan köklerini tarihte ararken diğer yandan çağdaş yaşamla iletişim halinde olup hareketli bir kimlik olarak tanımlanmış olan göçmenin kimliğini biçimlendirir ve onu bileşik bir mirasın ürünü olarak sunar.

Bedenlerimizin, dillerimizin ve ifade tarzımızın sürekli olarak yenilediği ve ötekilik üreten olayların tükenmediği bir dünyada değişime uğrayan, dönüşen ve “üçüncü kültür” haline gelen aradakalmış insanın kültürü, kendisini ifade etme bağlamında “üçüncü alan” ya da bir başka deyişle “üçüncü uzam” açılımını beraberinde getirir.⁹ Homi Bhabha’nın tanımladığı bu uzlaşma alanı, kendisini evrensel bilginin sahibi gibi sunan Avrupalı’nın farklılığı ortak bir ölçüde algılayabilmesi ve Avrupa merkezli bilginin bizci yaklaşımının yok saymalarına bir karşı seçenek ve çözüm yolu olması açısından birleştiricidir. Bhabha, bu anlamda kültürel ifade

6 Fenton, a.g.y., s. 236.

7 Terry Eagleton, *Kültür Yorumları*, çevr. Özge Çelik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 115.

8 Chambers, a.g.y., s. 88.

9 A.g.y., s. 112.